

JEDOVNICE - PANSKÝ DVŮR / Architektonicko-urbanistické ideové návrhy na adaptaci posouzení návrhů

Několik nenavazujících poznámek úvodem.

1. Domnívám se, že posoudit míru vhodnosti jednotlivých návrhů pro rozvoj obce nelze bez zohlednění jejich možností finančních jakož i jejich aktuálních potřeb. Samozřejmě lze hodnotit kvalitu architektonických návrhů, stejně jako míru senzitivity k danému prostředí a historii. Ovšem výběr nejvhodnějšího návrhu k budoucímu realizování je věcí komplexního přístupu k rozvoji místa i obce. V tomto duchu jde více o stanovení koncepce, strategie postupu investičního rozvoje, a to na základě analýzy stávající hmotné a urbánní struktury, možností obce, státu i nemovitostního trhu než o posuzování vhodnosti architektonických návrhů. Představitelný je v tomto ohledu například výběr nikoliv nejvhodnějšího návrhu, ale spíše architektonického týmu, coby partnera pro další rozvoj Panského dvora.
2. Na první pohled sympatické zachování stávajících objemů a hmot může být při umístění funkce vyžadující další průběžné náklady pro obec zatěžující, na druhé straně je například v současném švýcarském odborném diskurzu takřka nemožné přijít s myšlenkou zbourání objektu s jeho následným nahrazením novostavbou. Převládající a s environmentálním přístupem rezonující je především v Basileji, německy mluvící části Švýcarska po letech vzývání „boha růstu“ překvapivá idea – Vše nutné bylo postaveno, veškerý další rozvoj lze řešit pouze úpravou a adaptací stávajících objektů. Na druhé straně mohu ze zkušeností s adaptací a obnovou budovou historických budov, nejnověji s obnovou objektu „Hasička“ v městské části Brno – Komín doložit, že pietní a citlivý přístup k historickému objektu může ukázat jako velmi neefektivní a ve svém důsledku falešný, a to například v situaci, kdy se během stavebních prací prokáže, že nelze ze statických důvodů ponechat ani střechu a ani obvodové zdivo budovy. Původní obvodové zdivo je pak nahrazeno soudobým materiálem, i když v původních tvarech objektu. Realizuje se tedy doslovná kopie původní budovy. Celý pietní přístup maximálního zachování historické materie se pak stává velmi problematickým právě v tom okamžiku, kdy se hlavní premisa tohoto přístupu, tj. zachování původní materie, stává pouhým klamem. Nutné je podotknout, že vítězný návrh byl porotou v architektonické soutěži vybrán právě s ohledem na jeho citlivý přístup k historické budově a byla mu dána přednost před návrhy přinášejícímu jiné kvality než již zmíněnou ochránářskou citlivost. Výše uvedené píšu jakožto apel pro uvědomění si souvislostí, které nelze omezit na pouhé posuzování urbanistické a architektonické kvality předložených návrhů.
3. Na základě svých zkušeností z architektonických soutěží (cca 40) mohu připomenout skutečnost, že finanční náklady uváděné autory soutěžních návrhů nikdy nejsou brány porotami v potaz a v poslední době nejsou ani vyžadovány, neboť se již v minulosti ukázalo, že nejsou relevantní a nelze tedy v žádném případě porovnávat a stanovovat na jejich základě vhodnost či nevhodnost jednotlivých návrhů. Pakliže je finanční náročnost určující pro stanovení vhodnosti návrhů, je toto posouzení vždy ponecháno na odborníkovi, který v předstihu připraví pro porotce odborné posouzení.

Návrh je velmi pečlivě vypracován jak po stránce grafické, tak po stránce obsahové. „Prvotní analýzy a úvahy“ dokládají racionální přístup autorů k zadání, přínosný je historický přehled včetně grafických vyobrazení.

Původní objekt lihovaru tým vyhodnocuje jako nepříliš vhodný pro adaptaci díky skutečnosti, že četné přestavby a změny jeho funkcí budovy výrazně snížily její stávající efektivní využitelnost. Obytnou stavbu na jižní straně naopak navrhuje k zachování, využití prostoru půdy a navrácení historizujících členění fasády k navrácení jisté „representativnosti“.

Na základě provedeného průzkumu přání obyvatel a převládající funkce okolní zástavby navrhuje rezidenční, bytovou funkci jako podstatnou pro areál. Jako stěžejní pro budoucnost dvora navrhuje autoři komunitní centrum s klubovny, s možností využití pro všechny věkové kategorie, s doplňkovou funkcí apartmánového bydlení včetně obecních bytů. Jako vhodné funkce pro potenciální umístění do areálu pak definují na základě analýzy potřeb obce následující: zázemí pro hody, knihovnu s informačním centrem, skautské a spolkové klubovny, kavárnu a menší tělocvičnu. Dislokaci muzea naopak zavrhuje, zejména k jeho provozní náročnosti i nedostatku artefaktů k jeho naplnění.

Výšku hmot nově navrhovaného bytového objektu odvozují citlivě s ohledem na výhledy z přilehlých bytových domů. Prostor vnitřního dvora považují autoři o za hodnotu nutnou zachování, využívají její sevřenosti pro vytvoření klidného parkově upraveného dvora, přičemž tato „intimita“ prostoru není narušena předzahrádkami nově navržených bytových domů, které z tohoto důvodu mírně poodstupují, aniž by však narušili prostorovou sevřenost dvora. Areál hodů je naopak vhodně situován do prostředí více veřejného, před přílehající komunikaci.

Celkově lze konstatovat, že návrh velmi pečlivě analyzuje jak potřeby obce, tak i kvality stávajících objektů. Intervence navržené architektury jsou citlivé, zcela adekvátní místu a účelu. Totéž platí pro navržené materiály i detaily. Vizualizace finální podoby návrhu přesvědčují jistou harmonií a půvabem tvarů a měřítka citlivě odvozených z místa i historie Panského dvora.

Nevýhodou návrhu může být větší míra bourání stávajících hmot stejně jako finanční náročnost navržených podzemních garáží u bytových domů. Dopravní řešení podzemních garáží patrně znemožňuje etapovitost výstavby bytových objektů.

KAREL HAVLIŠ A TÝM

Jedovnice VIZE 2.50, takto nazývá tým v čele s panem docentem Havlíšem svůj návrh, aby tým podpořil svoji snahu nejen o revitalizaci areálu původního Panského dvora, ale rovněž o reurbanizaci širšího okolí. Jako výchozí motiv svého návrh si tým stanovil urbánní hodnotu areálu, jeho téměř čtvercový půdorys coby unikum v prostředí městysu Jedovnice. V tomto duchu tým považuje dodržení půdorysné stopy formované do prostoru dvora za obnovení historické paměti místa.

Postupná metoda revitalizace předkládá návrh jako kombinaci radikální přestavby a postupného využívání stávajících objektů k ekonomicky nenáročným proměnám (komplex lihovaru). Za zásadní pak považuje využití parteru objektu původního kravína z hlediska aktivace a propojení s městem. V tom shledává velký komerční potenciál. Naopak stávající objekty při západní straně areálu považuje za nehodnotné a navrhuje je zbořit a nahradit bytovými v původní půdorysné stopě.

Pro návrh je velmi důležitá etapizace celkové revitalizace, představené na jednotlivých schématech, dokumentující její hlavní cíle: vtažení obyvatel do procesu, vyčištění prostoru dvora, obyvatelnost prostoru (zázemí v kontejnerech). Jednotlivé aktivity etapizace jsou definovány následovně: Otevření prostoru dvora (3 nové vstupy do prostoru dvora), Vyčištění celého prostoru (eliminace škodlivých a nebezpečných prvků včetně vykácení náletové zeleně), Využití již vyčištěného dvora (trhy, jarmarky, městské i soukromé akce), Úprava dispozice zachovaných budov (revize přebytečných a nehodnotných vnitřních úprav pro budoucí snadnější využití, Zázemí nutné pro realizaci veřejných akcí (osazené moduly gastro a toalety), Zeleň jako součást revitalizace areálu od samotného začátku (rychlost výsadby a růstu stromů).

Investičně nenáročná stavební obnova má být doplněna novostavbou bytového domu s komunitními funkcemi podněcující „rozvoj mezilidských vztahů otevřeností a sdílením společného prostoru dvora“. Tým neomezuje svoji pozornost pouze na řešení vymezeného území, ale vtahuje do řešení jak objekt sýpky (nyní v soukromém vlastnictví), jež definuje jakožto objekt pro kulturní aktivity jak uvnitř, tak i vně. Objekty lihovaru s navazujícími částmi coby „organicky rostlá stavební struktura díky mnoha přestavbám nabízí prostorový labyrint k okamžitému využití a pozdějším stavebním intervencím dovnitř i ven stávajícího objektu“. „Pavilon“ navržený do prostoru dvora při jeho východní straně je další novostavbou umístěnou do areálu. Jejím účelem je sloužit jako přístřešek pro pořádání akcí i pro dětské hry.

„Předcházející urbanistické zásahy byly negativní a postupně likvidovaly nejen stavební části Panského dvora, ale způsobily téměř vymizení génia loci celé lokality Na kopci“, píše se v textu návrhu. Při pohledu na finální vizualizace architektonického, a především objemového řešení areálu se však nelze ubránit dojmu, že v návrhu tyto negativní zásahy postupují i do samotného prostoru dvora. Navržené novostavby reflektují svými hmotami spíše onu okolní socialistickou prvkovou typizaci druhé poloviny minulého století než původní historickou hodnotu dvora. Respektování historické hodnoty se tak omezuje pouze na původní půdorysnou stopu dvora, ponechává stanou jak hmotový koncept, tak i měřítko.

Návrh je velmi sympatický svojí snahou neomezovat se pouze na zadané území, a obsahuje řadu velmi zajímavých myšlenek. Bohužel nosné myšlenky celkového konceptu jsou v současné době a za současné legislativy nerealizovatelné. Např. přizpůsobování půdorysů budoucím účelům, vymístění parkování před kulturním objektem. Rovněž rychlé zpřístupnění prostoru dvora veřejnosti je příkladný postup uplatňovaný zejména při začleňování konverzí bývalých průmyslových budov do organismu místa, ale pro daný kontext obce a historický význam budov nikterak důležitá a potřebná.

ATELIER TIŠNOVKA - MILOŠ KLEMENT, PETR TODOROV

V odvolání se na klíčový text vlivného teoretika Kenetha Framptona definujícího možné přístupy k revizi moderní architektury, s požadovaným obohacením o větší míru respektu k její emotivní složce a zejména k reflexi historie místa definují autoři ve své textové části „Návrat k pramenům“ jakožto východisko svého konceptu revitalizace areálu bývalého Panského dvora. Vytyčují si respekt k původnímu, i za cenu jeho na první pohled nevalné architektonické kvality.

Jestliže ochrana stávajícího stavebního fundusu je jednoznačným postojem autorů k míře zachování původní stavební substance, v návrhu jejího využití se opírají o dva základní pilíře. Tím prvním je „tradiční“ návrh využití pro spolkový a komunitní život s důrazem na celé věkové spektrum budoucích uživatelů (aktivity místních spolků, skautů, i důchodců). Takto navržené společenské centrum by navíc mělo symbioticky fungovat včetně jeho propojení na turistický ruch.

Druhým pilířem využití stávajících prostor Panského dvora jsou provozy věnované experimentální archeologii. Tato myšlenka je překvapivá a originální, avšak pevně zakotvená v lokalitě. Vychází z významných nálezů v nedaleké lokalitě Rakoveckého údolí a jeho okolí, které provedl Ervín Černý – Křetínský. Ten se zasloužil o objevy zaniklých středověkých vesnic v okolí Jedovnic, následně pak pod vedením L. Belcrediho byla objevena obec Bystřec, cca 5 km od Jedovnic. Autoři návrhu tak poučení těmito významnými a nedalekými archeologickými nálezy navrhují zřízení Centra experimentální archeologie, mladého podoboru archeologie, který se zabývá zjišťováním způsobu života v průběhu dějin pomocí různých experimentů. To by se pak mělo zaměřit kromě představování nálezů a historických souvislostí také na výrobu středověké keramiky, tkaní látek a středověkou gastronomii. To vše dle původních receptur a technologií. Původní gastronomie by měla zahrnovat jak přípravu pokrmů dle středověkých receptur (užití piva vyrobeného v místním malém pivovaru dle středověkých receptů, nabídka středověkých rybích pokrmů z místních ryb, užití bylinek vypěstovaných v místních bylinkových záhonech, využití starých odrůd ovoce zasazených v areálu a okolí). Navíc autoři počítají se synergií vzniklou propojením obou hlavních pilířů využití Panského dvora, tedy jak Centra pro experimentální archeologii, tak i centra společenského (zapojení důchodců i mládeže do výroby, správy atd.) a rovněž se zhodnocením takto vzniklých produktů v rámci posílení zájmu turistů o nové atrakce v areálu, jako je kromě již uvedených aktivit např. alžbětinské divadlo na nádvoří apod. Nádvoří by mělo finálně propojit všechny navržené funkce, přičemž autoři neopomněli ani funkci bydlení. Do jižní přízemního objektu na jižní straně areálu navrhují několik bytů, kromě bytu správce i startovací byty pro mladé rodiny.

Návrh Ateliéru Tišnovka je velmi citlivý vůči původní stavební substanci historického areálu Panského dvora, nesnaží se korigovat či vylepšovat jeho postupný vývoj odstraňováním některých jeho částí. V tomto případě však nejde ani tolik o citlivost autorů vůči kontextu, jako spíše deklaraci jasného postoje (pro architektky dosud velmi překvapivého) jež se zřídka hodnocení minulých stavebních vrstev (s následným odstraněním těch „nevhodných“) a rezonuje tak spíše se současným diskursem v architektonicky vyspělých zemích, zkráceně definovaných tezí „Vše je již postaveno, nové potřeby musí být uspokojeny ve stávajícím“.

Návrh využití areálu je rovněž originální a přínosný. Architekti v něm přestupují svoji profesi a přicházejí s iniciačním návrhem vzniku lokální excelence odvozené z nedalekých nálezů experimentální archeologie. Excellence přitom ze své povahy není ani obecná, ani povrchní, ani nereálná. Je pevně zakotvena v místě i možnostech. Její realizace je však procesem dlouhodobým a vyžaduje existenci nadšené skupiny místních obyvatel, kteří spolu se samosprávou nadchnou pro danou myšlenku i ostatní své spoluobčany. Bez těchto aktivně přispívajících místních sympatizantů je celý záměr nerealizovatelný.

ZÁVĚREČNÉ ZHODNOCENÍ

Úvodem svého závěrečného hodnocení nemohu opominout fakt, že celý postup pořízení alternativních návrhů budoucí podoby obnovy bývalého Panského dvora považuji včetně zapojení veřejnosti do celého procesu za velmi příkladný. Nadstandardně kvalitně byly pořízeny i posudky odborníků posuzujících hodnotu objektu z hlediska historického i architektonického.

Z předložených návrhů oceňuji jako jednoznačně kvalitní a profesionální práci týmů Ateliér Brno a Ateliér Tišnovka. Návrhy obou těchto ateliérů osvědčují značnou erudici autorů v dané problematice a jimi předložené výsledné návrhy jsou velmi kvalitní po všech stránkách. Návrh týmu kolem architekta Havlíše není v tomto ohledu z hlediska kvality a stanovené hierarchie řešených problémů s prvně jmenovanými dvěma ateliéry srovnatelný a ani parciálně využitelný.

Jako nejlepší při porovnání prací všech tří zúčastněných týmů považuji návrh Ateliéru Tišnovka. Přístup tohoto týmu k dané problematice je natolik invenční, místo a komunitu podporující, že ho jednoduše nelze nepodpořit. Autoři jsou ve svém přístupu antitezí k tradiční snaze architektů vytvářet ikony, či alespoň vizuálně přitažlivé objekty. Místo toho se tým snaží respektovat maximálně hodnoty místa, podpořit komunitu a nabídnout obci v dobrém smyslu atraktivní budoucnost. Při vědomí všech problémů s tímto souvisejících, jež jsem uvedl v podrobnějším hodnocení jejich návrhu, jim v tomto jejich snažení držím palce.

V Brně dne 1.12.2023
doc. Ing. arch. Antonín Novák